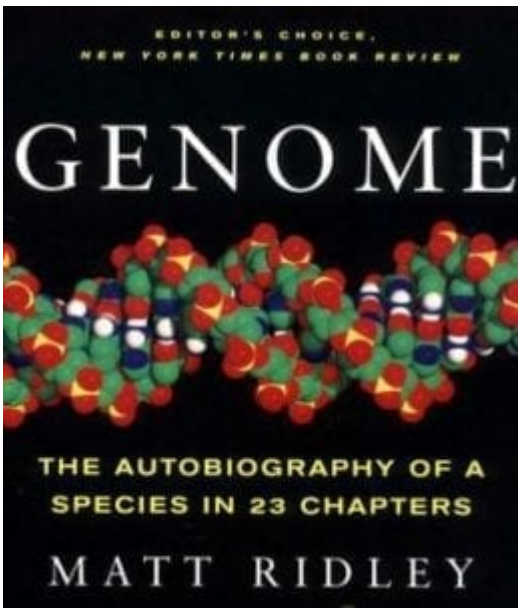
I.

Věda má zatím jen matné představy o tom, jak geny vyvolávají růst a tvar – ale že jsou za to zodpovědné geny, o tom není pochyb. Rozdíly mezi lidmi a šimpanzi jsou genetickými rozdíly a naprosto ničím jiným. I ti, kdo zdůrazňují kulturní stránku lidství a popírají nebo zpochybňují význam genetických rozdílů mezi lidmi nebo rasami, souhlasí, že rozdíly mezi námi a ostatními živočišnými druhy jsou především genetické.

V sedmdesátých letech, po vydání knihy E. O. Wilsona *Sociobiology*, |1| došlo k silnému protiútoku na myšlenku geneticky ovlivněného chování, který vedli Wilsonovi [židovští] kolegové na Harvardu, Richard Lewontin a Stephen Jay Gould. Jejich oblíbený slogan, použitý jako název jedné Lewontinovy knihy, byl nesmiřitelně dogmatický: „Ne v našich genech!“ |2|

V té době byla hypotéza, že genetické vlivy na chování jsou malé nebo žádné stále ještě dost věrohodná. Po čtvrt století výzkumů behaviorální genetiky už tento pohled udržitelný není.. Geny jsou předpisy jak pro anatomii, tak pro chování. Je to determinismus, predestinace a osud v takovém měřítku, o jakém se Kalvínovi ani nezdálo!

I mozek je vytvořen geny. Je pouze tak dokonalý, jak je dokonalá jeho vrozená konstrukce. Že je to [bio]stroj navržený tak, aby se dal modifikovat zkušeností, to je také zapsáno v genech. Jak, to je jedna z největších záhad v moderní biologii.

II.

V šedesátých letech minulého století bylo módou oddělovat při narození dvojčata od sebe, zejména když byla určena k adopci. V mnoha případech se to dělo bez nějaké zvláštní myšlenky, avšak v jiných případech v tom byl skryt záměrný vědecký cíl: testovat a (jak se

očekávalo) předvést tehdy převládající „nezvratitelný“ názor, že výchova a prostředí osobnost formují, a geny nikoli. Výzkum zdaleka neukázal sílu výchovu při formování naší mysli, právě naopak: ukázal sílu instinktů!

Instinkt je slovo používané často u zvířat. Konvenční poznání, které ve druhé polovině dvacátého století ovládalo psychologii a všechny další společenské vědy tvrdilo, že lidé se na instinkty spoléhat nemusejí: místo toho se totiž učí. Jsou tvořivými, kulturními, vědomými bytostmi; vše, co dělají, je prý „výsledkem svobodné vůle, obřího mozku a věcí vtlučených jim do hlavy jejich rodiči“.. Myslet si něco jiného, věřit ve vrozené lidské chování, znamená „chytit se do pasti biologického determinismu“.

Aby tato „hrozba“ byla zažehnána, začaly se ovšem znovu vynořovat mnohem více zarážející podoby determinismu:rodičovský determinismus Freuda, společensko-ekonomický determinismus Marxe, politický determinismus Lenina, tlak vrstevníků a kulturní determinismus Franze Boase a Margaret Meadové, determinismus typu podnět -reakce Johna Watsona a B. F. Skinnera, lingvistický determinismus Edwarda Sapira a Benjamina Whorfa. |3|

Buď jak buď, jednou z nejvíce scestných myšlenek všech dob, o které odborníci ze společenských věd téměř celé století úspěšně přesvědčovali nejrůznější myslitele, bylo, že biologická kauzalita je determinismem, zatímco enviromentální kauzalita zachovává svobodnou vůli; a že zvířata mají instinkty, a lidé ne. Neboť kultury nejsou nějakým náhodným výběrem svévolně vzniklých návyků, nýbrž poměrně přesným vyjádřením, založeným na instinktivní povaze lidských skupin.

III.

Automatické podezření proti každému, kdo se jen dotkl tématu dědičnosti inteligence, bylo po dlouhá desetiletí utvářeno politicky ovlivňovaným výzkumem. Ještě koncem 90. let, kdy Robert Plomin se spolupracovníky ohlásil, že „´gen pro inteligenci´ se nalézá na šestém chromozomu“, se návrat IQ k vědeckému uznání na mnoha vlivných místech setkával jen s nenávistí a pohrdáním. Avšak samotný výzkum genu, který kovariuje s inteligencí, již katedroví popírači a žurnalističtí odpůrci svobodného poznání zastavit nemohli.

Dnes víme nejenže se IQ mění s věkem, ale také že se mění jeho děditelnost! Jak rosteme a shromažďujeme zkušenosti, vliv genů vzrůstá. Děditelnost dětského IQ je kolem 45% (na vrub rodinného prostředí připadá méně než pětina, zbytek pochází z dělohy, ze školy a od vnějších vlivů, jako jsou skupiny vrstevníků).. **V pozdní adolescenci však podíl děditelnosti stoupá až na 75%!** Jak vyrůstáme, postupně se projevuje naše vlastní vrozená inteligence a opouštíme vlivy, které do nás vtiskli druzí. Snažíme se přitom vybírat si spíše takové prostředí, které vyhovuje našim vrozeným sklonům, než bychom své vrozené sklony přizpůsobovali prostředí, v němž se nacházíme. |4|

Intenzivní a lepší vyučování dětí má na jejich IQ dramatický účinek, ale pouze dočasně! Na konci základní školy nejsou děti, které absolvovaly předškolní přípravný program, před ostatními nijak více vpředu. Ale i přerušení školní docházky má na IQ prokazatelně jen

dočasný vliv a testy, které vykazují nejrychlejší nárůst, jsou ty, které mají se školním učivem nejméně společného. Definicí dokonalé meritokracie je tak společnost, kde úspěch člověka závisí na jeho genech, neboť prostředí je ´pro všechny stejné´.

Poznámky:

1. Česky Wilsonovy vyšly tyto důležité knihy: O lidské přirozenosti. Máme svobodnou vůli nebo je naše chování řízeno genetickým kódem? (Praha 1993), jedná se o třetí svazek Sociobiology; Rozmanitost života. Umožní poznání zákonů biodiverzity její záchranu? (Praha 1995); Konsilience. Jednota vědění: O nezbytnosti sjednocení přírodních a humanitních věd. (Praha 1999).
2. Srv.: Richard C. Lewontin, Biologie jako ideologie: za co mohou naše geny?, Brno 1997; Stephen Jay Gould, Jak neměřit člověka: pravda a předsudky v dějinách hodnocení lidské inteligence, Praha 1998. Je smutnou pravdou, že hlavně Gould je u nás dodnes vydáván za téměř nezpochybnitelnou autoritu.
3. Mezi roky 1950 a 1990 se pomník enviromentálního determinismu zhroutil. Freudovská teorie padla v okamžiku, kdy lithium poprvé vyléčilo depresivní mánii, u které nepomohlo dvacet let psychoanalýzy. Marxismus padl, když byla postavena berlínská zeď; kulturní determinismus, když Derek Freeman zjistil, že závěry etnoložky Margaret Meadové (o tom, že adolescentní chování je nekonečně tvárné kulturou) se opírají o kombinaci zbožného přání, špatného sběru dat a adolescentních legrácek jejích informátorek. Behaviorismus padl při slavném pokusu v padesátých letech ve Wisconsinu, kdy se osiřelá opičí mláďata citově připoutala k hadrovým napodobeninám matky, přestože potravu dostávala pouze od drátěných napodobenin; v lingvistice byla první prasklinou kniha Noama Chomského Syntactic structures (čes. Syntaktické struktury: logický základ teorie jazyka, Praha 1966) atd.
4. To vysvětluje životní zklamání těch rodičů, kteří podlehli cynické a nezodpovědné propagandě o „všemocnosti prostředí a výchovy“ a adoptovali alogenní. Za mediálně známým případem ´prominentky´ Boučkové se jistě skrývají desítky podobných, jenže „anonymních“ rodinných tragédií…

Literatura:

Matt Ridley, *Genom: Životopis lidského druhu v třiadvaceti kapitolách*, Praha 2001.